

18

DE MOMENTOSA
CUJUSQUE POPULI INSTITUTIONE

ORATIO
GULIELMI PAGANI

JURISCONSULTI TIGINENSIS

PAPIAE
Ex Typ. P. Bizzoni Bolzanii success.
1824.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1930

CHICAGO

1930

1930

Per plures oppido pertractationes hominum utilitati opitulari possunt; verum si gentium educatio quoad mores, quoad leges, quoad disciplinas addiscendas praecipue perpendatur, nemo infitiabitur mihi propositum argumentum plurimi pendendum esse; homines enim si a vitae primordiis recte instituantur meliores fiunt, et universorum civium utilitatem, et commodum promovent, et luculenter amplificant. Hac de re ipsemet Cicero agebat, se a doctoribus, atque a doctrina instructum ad rempublicam accessisse. Nos vero dum hac oratione popu-

lorum institutionem ad communem felicitatem potissimum conferre ostendimus, pariter liquebit institutores praeclaros, et praesentes quammaxime prodesse, et ab obitu doctrinae monumentis utilitatem adferre, verum etiam ipsos alumnos, qui scite instituuntur, praeclara quoque commoda universis civibus impertire. In antecessum animadvertatis velim, Thebanum Epaminondam a Lyside Pythagoreo edoctum fuisse, Platonem suos inter auditores recensuisse Dionem Syracusium, et institutionis tantam esse vim, atque praestantiam, ut ipsa quaquaversus, et per quamdam seriem gentes beneficiis afficiat. Quare tum per institutores, tum per alumnos communis populorum felicitas omnimode gliscit, et fuse lateque propagatur. Sic meae vires pertractationi perquam gravi, et frugiferae responderent! Verum etsi id quod enixe vellem, edolata prorsus oratione praestare, et assequi neutiquam valeam, meis tamen votis non omnino frustrabor, si ea quae

in lucem profero benevole excipiantur, et
cuique persuasum sit meos conatus eo re-
cta evadere, ut non solum bene moratae
institutionis utilitates dignoscantur, sed
etiam innotescat praeclarum gentium insti-
tuendarum scopum ad universorum civium
faustitatem singillatim pertinere. Sicut enim
membra corporis statim ab ipsis natalibus
infantis sunt fingenda, ut recte adolescant,
neque distorqueantur, ita et jam inde ab
initio indoles ejus informanda est. Fons au-
tem et radix virtutis, atque honestatis vi-
tae est institutio proba, et quemadmodum
agricolae stirpibus pedamenta apponunt, sic
probi magistri accuratis praeceptis et admo-
nitionibus adolescentes suffulciunt, ut mores
recti inde germinent. Quantum autem edu-
catio efficacitatis habeat memoria dignum
arbitror quod ipse Plutarchus retulit lo-
quens de educatione. = Lycurgus qui La-
cedemoniis leges posuit, duos catulos iisdem
prognatos catulis diversa omnino ratione edu-
cavit: alterum delicatum, et luxuriosum:

alterum indagini, et venationibus aptum reddens. Quodam inde tempore quum frequentes in concionem Lacedemonii convenissent, magnum, inquit, Spartani ad virtutem concipiendam momentum adferunt assuefactio, educatio, doctrina, atque condocerfactio. Quod ego vobis jam nunc demonstrabo, simulque duos istos catulos productos, posita in medio patina, et lepore dimisit. Quorum quum alter illico leporem, alter patinam appeteret, neque etiamnum assequerentur Lacedemonii quid sibi catulis illis ostendendis vellet. Hi, inquam, iisdem nati parentibus, diversa educati ratione, ventri alter deditus, alter venaticus evaserunt. = Quibus circa educationis efficaciam perpensis, opus quod mihi proposui cum animi alacritate aggrediar.

Sane necessariam et perutilem populorum institutionem, et doctrinam cordatus quisque minime detrectabit. Institutionis enim necessitas, et utilitas confestim emergunt, et praesertim intuitu civilis caetus,

quem homines ad vitae, honorumque tutamen auspicato inivere. Cives ita congregati munia absolvenda susceperunt, quæ quidem ipsi exequi nequirent, nisi ad amussim ea nosse satagerent. Haec autem munia nosse, et perfungi, uti civibus par est, reapse constituit meliorem utilioremque doctrinam; namque proba hominum institutio antecedit ceteras scientias.

Quid sodes potius et praestantius civibus erit bene morata ipsorum institutione? Compertum quidem est ignorantiam detrimenta dumtaxat adferre, et ibi hallucinationes contingere ubi humanum genus inscitiae tenebris circumfunditur. Homines porro caecutientes in vitae curriculo recta pergere nequeunt, et solummodo per ambages, et anfractus ipsis incedendum est. Quam ob rem ab ineunte aetate moribus imbui, et ad doctrinam informari necesse erit, uti probi cives adolescant, et civitati perutiles evadant. Dum vero bene moratam populorum institutionem provehere, et com-

mendare studemus, absolutam in homine
 perfectionem urgendi mens nobis non est;
 sat enim nobis erit ostendere quomodo ci-
 ves recte instituti perfectioni appropinquare
 valeant, minime vero eam attingant. Ut
 autem homines ad perfectionem pro viribus
 accedant, institutio in primis praesto esse
 debet, quae ita constituatur, ut civium
 animi efformentur ad assequendum eminen-
 tiorem gradum probitatis, et doctrinae,
 quatenus capessere possunt, mox ipsorum
 animi ad praeclara quaeque, et perutilia
 erigantur, demum integrae civitati firma
 incolumitas omni ope comparetur. Quae
 quidem omnia per accuratam civium insti-
 tutionem exantlari et obtineri queunt, et
 hoc potissimum medio humanae actiones ad
 perutilem exitum perducere. Ad haec autem
 assequenda populi mature informandi sunt,
 et talia anquirere, et in hisce versari, et
 detineri gentibus ipsis bene ominatum erit.
 Hujusce vero pertractationis momenta fusc
 evolvere oportet.

Homines suapte natura praediti sunt binis impulsibus, nempe assiduo stimulo ad boni acquisitionem, et animi incitamento ad veritatem assequendam. Centrum hujusmodi virium nanciscitur nexum tam arctum, atque necessarium, ut altera ex hisce viribus agere neutiquam desinat, quin altera existere supersedeat. Reapse ad bonum capessendum hominum vota evadunt. Voluptas illud exornat, veritas illud statuit, voluntas acquisitionem decernit, intellectus ipsius boni aestimationem constituit. Gentes itaque, quae viribus, et numero adauctae fuerint semper fluctuabunt veri germanique boni incertitudine usquequo discrepantes populi sensus minime congruant, et omnino coequentur tum evidentia, tum institutione, videlicet per patefactiones physicas, et per intelligentiam; nam illae detegunt naturae evolutionem, haec declarat rationis theoricen. Profecto doctrina, et scientiae ad hanc splendidam metam perducere deberent. Verum id ne contingit adeo ut cujusque vota omnino compleantur?

Praedicta ne sufficient ad ignorantiae tenebras propellendas, et ad erroris praestigia averruncanda? Invecta dein inter homines doctrina evadit ne ipsa utilis, aut detrimentosa? In hisce sane perquirendis illustriora ingenia versata sunt, et contenderunt modo sapientiae humanae fundamenta evertere, modo ipsius iconem obnubere arcanis politices velaminibus. Factis rem demonstrare enitar. Postquam civis Genevensis suam eloquentiam exeruit, ingenii, quo praestabat, abusu in literarum et doctrinae perniciem, percelebris Linguet illud in medium protulit problema = num prosit populum edocere? Dum ipse in eo est ut doctrinam exterminandam esse demonstrat, suspectam reddit vocem cives edocentem; propterea quod ipse regerit, vel acquisito cognitionum pulcherrimarum penu, subditos neutiquam solvi oneribus, quibus ingemiscunt. Mox abusus nosse, inquit, excitat subditos ad anxietatem corrigendi: quod invehit querimonias, invehit motus, invehit

bella. Reges ipsos, innuit, ibi mactari pernēfas ubi literae magnopere excoluntur, et haec singillatim esse doctrinae consecraria. Adde: excogitandi limites praescribere postea quam pro lubito excogitandi licentiam impertita fuit, ait, prorsus frustraneum esse. Ingenia autem coarctare veluti in septis, idem esse contendit, ac si quis redigeretur ad statum ipsa ignorantia pejorem. Insuper tempus, quod doctrinae addiscendae impenditur, ipse autumat esse deperditum inspecto labore, quem homines sufferre debent in anxio vitae curriculo. Demum urget: quisnam agriculturam suscipiet, dum agricola librum volutabit, ex quo meliorem colendi methodum assequi queat? Quisque doctrina imbutus suae familiae negotium facessit, et temporis, et studiorum progressu fit morosus, et sua ferme tyrannide gaudet. Populus praeterea qui vacat ratiocinationi artes, et opificia negligit quoties cum suis magistris sermonem interserat de utilioribus scientiae regulis, quae praeferri debent. Ve-

rum etiamsi perplura doctrinae damna ab ipso efficta et excogitata fuerint, illud tamen maxime perpendendum silentio praetermisit; scilicet; gemebundum phoenomenon transilivit, quo saepe numero evenit, ut ingenia faustis alta sub penetralibus, et melioribus innutrita disciplinis proh dolor! irrumpant in eos ipsos, quorum tutamine, et ope educta fuerunt. Perceleber Rosseau totus in eo fuit, ut deterrimo nisu radicibus evelleret arborem sapientiae, et tunc oratoris laudem inhiabat. Quum vero civis Genevensis philosophum agere voluit, ne-tiquam usum, sed doctrinae abusum, minime modum, sed librorum redundantiam rejecit. Exitiosus autem Linguet eo vesaniae processit, ut civis Genevensis aberrationes non solum exciperet, atque foveret, verum etiam tertiam humani generis partem ad so-cordiam, stuporemque detruderet. Ast prae-termissa opinionum discussione facta serio sectabimur, quibus recte diiudicari possit, utrum in terris scientia, aut inscitia utili-

tates potius, quam damna attulerit? Si quis vero vetera historiarum monumenta sedulo perpendat, procul dubio compertum habebit, illustriorum gentium conditores humana sapientia quamqui maxime eminuisse. Lycurgus, Solon, Zaleucus philosophiae studio operam dederunt antequam leges conderent. Uti vitiis obviam iretur, et salutare repagulum iis opponi posset necesse omnino fuit, ut mature perpenderentur eventuum necessitates, hominum vota, animi motus, studia, et flexus. Mox investigati fuerant influxus caussarum politicarum quoad effectus morales. Cui quidem rei peragendae impares sunt homines plumbei, rudes, et oscitantes, qui plerumque abducuntur aut vesanis opinionibus, aut miserrimo stupore.

Contra rerum usu comprobatum est ad praedicta exequenda illos dumtaxat intellectus peraptos esse, qui diuturna exercitatione veritates practicas cum rationis theoricæ expromunt. Etenim politices objectum eo pertinet, ut obtineatur actio regularis,

et plane conformis immensae multitudinis, quae pollentiam, et imperiorum stabilitatem obfirmat. Hoc objectum tam complicatum sane indiget multifaria cognitione, quae minime acquiritur nisi per physicas patefactiones, et per assiduam intelligentiae, mentisque contentionem. Quod si rerum occasus, et temporis edacitas subruunt politices systemata juxta meliorem philosophiam elaborata, id prorsus verti debet humanis vicissitudinibus, quibus hominum molimina ad nihilum rediguntur, et ea quae videbantur firmissima consilia, omnino frustrantur, et in irritum concidunt. Quantumvis autem humana prudentia, et circumspectione perplura anteverti queant, nunquam tamen acies solertioris intelligentiae jugiter detegere valebit vectes, et arcana cujusque moliminiis, quae omnia surde, et clanculum conspirant, quaeque instituta sapienter condita funditus excindunt.

Nihilo secius eventuum incertitudine homines animum neutiquam despondent, neque

contingere potest, ut intellectus ratione ducti universorum civium commoda negligant, et ipsi omnino hebescant. Nam ratio, et sollicitudo pro bono communi vehementer excitant humanum genus ad provehendam exoptatam faustitatem. Ex hac luculenta animi contentione proficiscuntur grandia facta et homines inde colligunt peropportunas adoreas, quae profluunt ab exulta populi ratione. Gens enim recte instituta, et condocefacta sua munia dignoscit, priva jura tuetur, callet suas relationes, diligit legis Conditorem, et quilibet civis veretur legis vim, et auctoritatem; omnibus siquidem persuasum est tum vitia, tum scelera per ipsam legem coerceri. Ex civium vero inscitia immanitas, pervicacia, vecordia, et plurima undequaque discrimina metuenda sunt. Quae cum ita se habeant: apage illam sententiam male ominatam, qua respuitur doctrinae cultus, et quaelibet ingeniorum institutio; morum enim corruptela nihil prorsus commune habet cum ingeniorum vigore,

et exercitatione. Nemo ibit inficias aevum Periclis, et aetatem Augusti literis, et doctrina inclaruisse et illa tempora morum depravatione, pariter faedata perhiberi. Sed qui scite perspiciet rerum adjuncta, quae illis potissimum temporibus emergere, haud gravate fatebitur, mores tunc prolapsos fuisse, neutiquam inspecto doctrinae, et literarum cultu, sed aliis de caussis id contigisse, quoties cujusque rei consecutaria per-diligenter investigentur.

Perperam David Hume dira tyrannidis tempora cum placido regno permiscebat, neque recordabatur penes terrarum Reges extare legum ferendarum potestatem; et sicuti oportuit, ut legum munimine universorum civium jura, et bona custodirentur legum-latores idcirco adfuere, qui sceptrum prae manibus gestarent, et monarchiam exercerent. Cunctae reliquiae humanarum traditionum regni existentiam portendunt antequam rerum publicarum forma invehetur. Reges autem si legum condendarum potestate ca-

rerent potius referrent hermas, quae in pinacothecis prospectari solent, quam animas imperio cluentes.

Divinitus ergo Reges populis iussa dederunt, et legibus communis permansit incolumitas, et ipsarum praesidio cives securi, et tuti extiterunt. Inde scientiae sollicitudo dimanavit, et doctrinae cultus maximam obtinuit commendationem, et usum; quandoquidem homines condocerant fuerunt antequam supremum imperium multifariam scinderetur. A rerum primordio penes Reges ipsos exploratum, et cognitum fuit, institutionem, et doctrinam ad civium mansuetudinem, et morum probitatem etiam atque etiam conferre. Quare Reges sedulam operam navarunt, ut cives excolerentur singillatim et fiducia innixi, subditos doctrina imbutos, etiamsi ipsi aberrarent, attamen recte cogituros esse. Quare populorum Moderatoribus jampridem innotuit, cives rudes, et vappas non solum perperam cogitare sed pejus se gerere debere. Ad ta-

lia declinanda bina mediâ adhibita fuerunt, quibus rationis pollentia amplificaretur; etenim ex ipsamet doctrina emersit, humanam felicitatem, non solum profluere a possessione bonorum cum moralim tum physicorum, verum etiam ab exercitio virium intellectus, et virium mechanicarum, et praeterea ad bona capessenda opus esse, ut valor aestimetur; dein ad vires exercendas oportere, ut ipsarum aptitudo penitus patefiat. Enimvero harum cognitionum necessitas, et complexus hominum investigationem promoverunt adeo, ut ex pluribus factis, quae seorsum perpenduntur efformari queant normae ad hauriendas multiplices veritates, quas homines aut comminiscuntur, aut ratione deducunt. En quomodo scientiarum arbor exsurgat! Auditores sodes perspicite, hanc arborem ferme innutriri humanae intelligentiae succo, qui per cunctas fibras permeat, et ramis augescit. Identidem flores progignit: uti sunt ingenii lucubrationes, quandoque fructus expromit

quaemadmodum habentur meditationis proventus, et in utraque adorea suppeditat commodi, et voluptatis copiam varietate spectandam. Cernimus reapse in praedictarum rerum evolutione idem prorsus contingere, quod in arboribus ipsis intueri solemus. Temporum influxus quoad hominum evolutionem et intelligentiam aequiparari potest anni temporibus in systemate vegetabilium. Nam doctrinae et literarum vicissitudines pariter nostros ante oculos obversantur. Ab aevo Alexandri floruit literis aetas Augusti. Post diuturnum intervallum tempora Domus Mediceae illuxerunt, demum aetas Ludovici XIV. inclaruit, etsi longa intercapedine praedictae aetates sejungi, et discriminari debeant.

Scientiarum arbor aequae ac vegetabilia ver, et autumnum perpetuum minime nanciscitur. Arboris vero cultor manu, et solertia in id assidue incumbet, ut fructus affatim colligantur, et arbor ipsa quoad fieri potest evadat longaeva. Idcirco qui

rerum summam divinitus capessunt non solum civium doctrinam, et literarum cultum in majus provehere possunt, sed etiam ipsis cordi erit, ne subditorum ingenia torpescant. Sane donec fervet, et alitur inter cives omnigenae eruditionis concertatio, populi splendor augebitur, occasus averruncantur, aut saltem differuntur. In quibus porro praecavendis versatur luculentum opus, et praeclara Principis stat commendatio qui momentosam civium institutionem moderatur.

Verum licet cives institui, et erudiri debeant nimium foret ab ipsis indiscriminatum postulare salebrosas, et reconditas cognitiones; cives enim bene morati si calleant divinas, humanasque leges, et aliae humanae vitae perutilia addiscant in hisce oppido acquiescendum esse putamus; haec siquidem sufficiunt ad cujusque populi prosperitatem. Necesse nequaquam est, ut cuncti cives se abdant in philosophicis investigationibus, et scientiarum orbe potiantur.

Spiritus alimonia idem praestat ac corporis alimentum, quod unicuique minime prodest tum quantitate, tum qualitate. Mox qui homines ad doctrinam multifariam urget, eos illico perduceret ad cujusque rei inscientiam; quum apud cordatos homines exploratum sit, integrum videlicet scientiarum complexum, et absolutum cujusque veritatis complementum in terris minime impertiri: quamquam non desint perplures, qui primo diluculo meridianae lucis plenitudinem, et doctrinam se assequi censeant, et non perraro contingat, ut amor sui ipsius unumquemque nostrum ita invadat, ut omnia scire nobis videatur. Quare rejecta fidentia, et remoto pariter illo torpore qui homines reddit socordes, et male feriatos in veritatis inquisitione, illi solummodo qui ratione ducuntur, et pollent rerum usu nosse poterunt pretium bonorum moralium, et physicorum. Ipsi enim sollertes et condocerati operam impendunt communi civium faustitati, et justis norma cete-

ris civibus benefici fiunt propterea quod doctrinae impense se tradunt. Jugiter industrii rem familiarem amplificant per pulcherrimas artes, et opificia. Isti reapse inducunt faecunditatem, et gazam ingentem, vigore roborant ipsam civitatem, per sobolis procreationem augent civium numerum, praebent ceteris civibus sollertiae exemplar, redintegrata bona in medium conferunt, et etiam atque etiam Principem ipsum amore, et observantia prosequuntur.

Quae cum ita sint quis inter populorum Moderatores mavellet dominari in gentem rudem, et caecutientem, quam in populum bene institutum, et condocerfactum? Opes, et potentia profecto sunt ambigua felicitatis signa; nos enim non latet quamlibet gentem opibus cluere posse ut Persas, et Turcas conspiciamus, et nihilominus vitae languore, et duro servitio conflictari. Bene auspicae et verae faustitatis typus imprimitur, et luculenter coruscat ex aequilibri subditorum regimine, cujus ductu nunquam

peculiare commodum a communi utilitate sejungitur. Ast hoc spectandum humanae rationis opus stare debet ipsis civibus multo labore, et affectionum jactura. Etenim quis decerneret semetipsum despiciere, et ceterorum hominum commodo se devovere, nisi perspectum haberet hujusce magnanimi piaculi momentum? Quis autem id probe dignoscet praeterquam quod suum ingenium, et intelligentiam antea excoluerit, et experientia, uti par est, sese roboraverit? Rerum usus, et mentis acies sistunt, et in ordinem digerunt veritates peritiles; praemonstrant vias, et media quibus humanum genus gliscit, et perfectioni appropinquare potest. Hoc quidem modo exhibentur inclyta terrarum regna, quae a vetustissimis temporibus primo condita fuerunt, dein occurrit nutans rerum publicarum forma, suppetunt exempla plurimarum gentium, quae militum vi, et commercio praestiterunt, patent scientiarum et cujuslibet artis ortus et progressus. Quae omnia quandoque in

majus provecta fuere, quandoque calamitosis temporibus conciderunt; quaeque non renascentur nisi auspice philosophiae studio, cujus tutamine humanum genus nunquam animum despondebit; etenim non solum in integrum restituitur, verum etiam incrementa nancisci potest. Sane temporum comparationes, et praeteritae vicissitudines mirum, in modum posteros edocent, et hoc potissimum pacto addiscitur = absolutam perfectionem in terris nequaquam obtineri, et prorsus laetandum esse quoties ad bene ominatam faustitatem, quam homines capessere queunt, accedere nobis impartiat. Quod quidem assequi non erit perarduum ubi corpora politica vigorem, et firmitatem sortiantur non tantum a civium numero, sed una simulque ab ingeniorum exercitio, et perfectione. Firmitas porro acquiritur per populi multitudinem, perfectio dimanat ab accurata ipsius institutione, et hisce praecipue mediis quaelibet gens privam sibi comparat prosperitatem, et prout fert hominum

conditio illud firmitatis, et vigoris gradum attingit, in quo civium felicitas innitur, et asservatur. Universi itaque cives institutione condocerfacti Principi obtemperant, civitatis bono operam navant, et praeter luculentum doctrinae fructum almam pulcherrimamque probitatem expromunt. Quo quidem probitatis fulcro stabit Imperii robur, stabit populorum faustitas. Quid plura? Historia nos edocet Carolum V. Galliae Regem sui Imperii fata cum institutionis, et doctrinae incremento consociasse; ipse enim dictitabat donec doctrina commendabitur, regnum efflorescet, ipsius vero contemptu, Imperii occasum formidandum esse. Per integram pertractationem planum fecimus, doctrinae et humanae intelligentiae utilitatem latissime propagari quoties perpendantur consectoria, et frugiferae accessiones, quae civium bonum redundant; nam hominum cogitata, et doctrinae incrementa adaugent hominum incolumitatem, gentium opulentiam invehunt, praejudicatas opiniones

evertunt, civilem firmitatem constituunt. Revera quidquid homines intellectu comminiscuntur temporis progressu minime absumitur, uti res manu elaborata, et opificia usu absumi conspiciamus. Contra perutile inventum; quod hominum mente revolvitur jugiter perdurat. Istud enim inventum quum maximam lucem, et ductum ceteris hominibus afferat, fieri nequit, ut usu obsolescat; immo labentibus annis utpote norma ipsius scientiae non solum late diffunditur, verum etiam ipsius usus maxime crebrescit. Homines enim postea quam praeclaro inventi munere adaucti fuerunt hoc perutiliter adhibent, hoc firmiter tenent, et quae subeunt generationes pariter proficiunt adeo, ut posteritas dum utitur inventis, cujusque inventoris nomen concelebrare nunquam desinat. Quis sodes post Euclidis, Archimedis, Galilei investigationes potest de ipsis conticescere, et conticescet?

In apricum protuli mirificos doctrinae effectus, et pene innumeras utilitates in po-

pulorum felicitatem inde profluentes. Ad
comparationem probe instituendam praeci-
pua ignorantiae consecutaria non praetermit-
tam, etiamsi nonnulla jam attigerim. Cali-
ginosis inscitiae temporibus vires humanae
intelligentiae hebescent, rei publicae admi-
nistratio undequaque nutat, Legislatoris,
Judicis munia perturbantur, omnia susque
deque volvuntur. Regiminis ordo, qui sta-
tuit populorum firmitatem, et indit celerem
rerum confectionem, omnino deperditur,
praegravi dominatu gentes fatiscunt. Doctri-
nae et artium defectu populi se tradunt in
aberrationes, et ad incitas rediguntur, bella
ob immanitatem redintegrantur, morum
pravitas quaquaversus irrumpit. Historiae
nos certiores reddunt temporum inscitia,
et ruditate gemebundis nullam publicae
salutis rationem haberi, delictorum persecu-
tionem, et indaginem prorsus negligi, nul-
lam de conjugibus rite fieri descriptionem,
dies cujusque civis tum natales, tum emor-
tuales praetermitti, nulla indici repagula

ad exterminandas contagionis aerumnas, nullas hamas praesto esse ad incendiorum extinctionem, et omnino sufferri impunitatem, technas, et versutissimas artes veteratorum, qui populari credulitate abutuntur, et superstitiosas, et anxias ingerunt formidines. Omitto cetera ignorantiae, et rudiorum temporum infortunia, quae doctissimi scriptores admiranda factorum eruditione collegerunt; animus enim refugit ea singillatim referre. Horresco vel ea mente revolvens!

Quare etsi auspicatissima tempora nobis obtigerint, quibus Principes de momentosa populorum institutione sese anxios praebeant, et idcirco quam maxime commendari debeant, attamen parentum singillatim erit exempli sanctimonia liberis praeire, et arcere prave mores, qui satis habent virium ad corrumpenda vel optima ingenia. Tunc sane quaelibet gens laetari poterit civibus bene moratis, qui communi faustitati impense vacabunt. Antiquus ille Crates jam pridem percitus hisce sensibus quid di-

xit? Se si fieri posset, altissimo urbis loco consensu proclamaturum. Quo tenditis homines, qui rei congerendae omne impenditis studium, filiis vero quibus opes vestras relinquetis, curam perparvam?

Hactenus populorum institutionem multis de causis necessariam et perutilem esse patefecimus. Verum ne oratio fusius, quam decet, excurrat, sinite quaeso juvenes Egregii ut in praesentiarum vos alloquar, et nonnulla monita quae ad probae institutionis firmitatem pertinent, vobis exhibeam. Id equidem praestabo per memorabilia Socratis, quae apud Xenophontem reperiuntur = Indicia vero bonae indolis (Socrates) colligebat ex eo, si familiares celeriter discerent illa, quibus animum adicerent: quaeque didicissent memoria tenerent, omnesque artes expeterent, per quas liceret, et domum praeclare gubernare et civitatem; ac ad summam tum hominibus, tum rebus humanis recte uti. Nam si tales instituentur, existimabat, non inopes modo beatos esse,

suasque domos recte regere, sed eosdem praeterea posse tum ceteros homines, tum civitates beare. = Ad haec, inquam, munia absolvenda, Alumni Lectissimi, omni animi contentione vos urgeo, vos enixe obtestor qui in hisce sapientiae adytis auspicato adolevistis, et in vestro studiorum curriculo adeo promeriti estis, ut doctrinae hostinentum nunc vobis lubenti, et gratanti animo tribuatur. Vestra profecto morum probitas nos certiores reddit per accuratam, quam suscepistis, institutionem, vos ad praeclara quaeque comparatos esse. Sane si Princeps vobis munera obeunda demandabit procul dubio ita vos geretis, ut inclytam patriae, et civium commendationem assequamini, luculenter ostendentes ex recta, et bene ominata institutione omnia bona dimanare in totius civitatis faustitatem, quam cuncti cives anxie, et pro viribus promoveri tenentur. Ad virtutis gloriam vobis addaut igniculos illa Ciceronis dicta, quae in oratione pro Archia perleguntur, vide-

licet = cum ad naturam eximiam, atque illustrem accesserit ratio quaedam, confirmatioque doctrinae, quid praeclarum, et singulare solere existere. = Istaec, eja agite, saepe numero vestra mente agitabitis, et in doctrinam praefracte incumbere nunquam desinetis; hac enim via ad praeclaram gloriae acquisitionem grassari vobis fas erit.

Antequam vero vos dimittam, Alumni honestissimi, hoc unum petam, ut de pulcherrimo institutionis fructu solliciti almae morum probitati assidue adhaereatis, eamque mordicus asservetis. Dixi.

FINIS.

